

fuisse tentatum, postea jejunasse. Est autem advertendum D. Thomam hic, art. 3, in argument. Sed contra, in hunc modum citare verba Matth. : *Cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit, et tunc accessit ad eum tentator.* Sed in textu Evangelii non est illa particula *tunc*, nec in græcis latinisve codicibus, cum tamen in ea tota vis testimonii sita esse videatur. Deinde refertur totus ille contextus tanquam una periodus, cum tamen duplex sit, quarum prior ibi finitur, *postea esuriit*; posterior vero subsequitur, *et accedens tentator*, et ita locum habet difficultas proposita. Ad quam dicendum videtur, non ex solo ordine litteræ, sed ex tota narratione hoc sufficienter colligi, præsertim cum in fine illius concludant Matthæus et Lucas : *Et consummata omni tentatione, reliquit eum diabolus, et ecce Angeli accesserunt, et ministrabant ei.* Ex quo recte intelligimus post finitam tentationem, Christum solvisse jejunium, quod quadraginta diebus duraverat; ergo signum est tentationem fuisse factam finitis illis diebus, vel certe in ultimo eorum. Quid enim horum duorum verius sit, non satis certum est. Nam, cum Lucas dicat : *Consummatis diebus, postea esuriit*, et tentatio post famem intelligatur subsequuta, videtur accidisse die quadragesimo primo ab inchoato jejunio; et hoc sentit D. Thom. hic, art. 3. Aliunde vero obstat quod Patres dicunt, non sine mysterio factum esse, ut Christus non minus quam quadraginta diebus jejunaverit, ne minor esse quam Moyses et Elias videretur; et ut jejunium in Ecclesia servandum præsignificaret. Nec etiam quadraginta dies jejunii excesserit, ne existimaretur non esse verus homo, et propter multa mysteria quæ de quadragenario numero frequenter ipsi commentantur. At vero si post integros quadraginta dies Christus fuisset tentatus, oportuisset eum ultra quadraginta dies jejunare, quia non poterant tentationes illæ una hora, imo neque fortasse minori tempore quam unius diei absolvi. Adde, argumentum illud sumptum ex eo verbo, *consummatis diebus*, non esse efficax, quia hic loquendi modus etiam locum habet, quando ultimus dies inchoatus est, ut supra diximus, exemplo ejusdem Lucæ, c. 1 : *Postquam consummati sunt dies octo.*

4. Nihilominus facile potest prior sententia defendi, dicendo tentationes brevi tempore fuisse consummatas, et ideo non posse dici Christum ultra quadraginta dies jeju-

nasse, quamvis non statim in initio, sed post aliquot horas diei quadragesimi primi cibum sumpserit.

5. Sed quanquam ratio facta satis concludat finem totius tentationis fuisse vel post quadraginta dies, vel in fine illorum, tamen non satis probat initium, seu primam illarum tentationum antea non fuisse. Quod quidem ex eo pendet, utrum illæ tentationes quasi continue factæ fuerint prout narrantur, an vero interpositis aliquot diebus. Intelligi enim potest dæmonem cœpisse tentare Christum prima tentatione, decimo aut vigesimo die, postea vero nonnullis diebus interjectis addidisse secundam, ac denique in fine tertio ac vehementius incubuisse. Quæ explicatio Matthæo non repugnat, ut dixi; Marco autem, et Lucæ consentanea est, dicentibus : *Erat in deserto quadraginta diebus, et tentabatur a Satana.*

6. *Christus tentari quando cœperit.* — Sed nihilominus omnes Patres et expositores intelligunt tentationes expressas ab Evangelistis continenter esse factas, quia Matthæus et Lucas narratione sua hoc magis indicant. Item quia et ex modo primæ tentationis, et ex verbis Evangelistarum non obscure colligitur illam tentationem factam esse, postquam Christus esurire cœpit. Hinc enim occasione sumpta instigabat illum dæmon, ut lapides in panem converteret; ergo omnes illæ tentationes factæ sunt post quadraginta dies. Deinde finitis tentationibus addit Lucas : *Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo usque ad tempus*; ergo significat, postquam illum tentare cœpit, non destitisse unquam, donec omnes tentationes consummaret. Sine dubio ergo asserendum est sine dierum interpolatione factas fuisse, atque adeo post quadraginta dies jejunii, et inchoatas et perfectas fuisse.

7. *Dubium.* — Sed adhuc explicanda suspensunt verba illa Lucæ et Marc., *et tentabatur a Satana.* Propter quæ graves aliqui auctores dixerunt, quamvis illæ tentationes, quas in specie Evangelistæ expriment, factæ sint post jejunium, aliis tamen modis, qui in Evangelio non explicantur, Christum tentatum a dæmone fuisse illis quadraginta diebus. Ita sentit Beda, l. 1 in Marc., c. 5, dicens : *Tentatur quadraginta diebus et quadraginta noctibus, ut indicet quod quamdiu hic viventes Domino servimus, adest adversarius, qui iter nostrum tentando impedire non cessat.* Clarius Origenes, hom. 29 in Luc. : *Quadra-*

ginta (inquit) diebus tentatur Jesus, et quæ fuerint tentamenta, nescimus; quæ ideo forsitan prætermissa sunt, quia majora erant quam ut litteris crederentur. Esi sic oportet dicere, sicut mundus capere non poterat omnes libros, si scripta fuissent quæ fecit et docuit Jesus, sic quadraginta dierum tentationes, quibus tentatus est Dominus a diabolo, mundus ferre non poterat, si Scriptura docuisset. Idem sentit Eusebius, l. 9 de Demonstr., c. 7, ubi dicit Eusebius et noctibus tentatum esse, et ad hunc sensum accommodat verba illa Psalm. 90 : *Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu, et dæmonio meridiano.* Et ibidem ait magnam dæmonum catervam omnibus illis diebus Christum circumdedisse ad eum invadendum. Euthym. vero, Mat. 4, ita explicat hanc sententiam, ut dicat illis diebus dæmonem tentasse Christum, *e longinquo per somnium, per tristitiam, per ignaviam, et similia.* Nec D. Thomas hic, art. 3, ad 2, ab hac sententia est alienus, sed intelligendam esse dicit non de illis tentationibus visibilibus quas Evangelistæ narrant; sed de quibusdam aliis impugnationibus quas forte illo jejunii tempore Christus est a diabolo passus. Et Cajetanus addit, probabile videri illis diebus dæmones formasse corporeas similitudines varias ad tentandum Christum, sicut de B. Antonio, aliisque Patribus anachoretis legimus. Denique hanc sententiam sequitur Jansenius, c. 15 Concord. Est igitur hæc opinio satis probabilis. Nam et per se credibile est dæmonem fuisse valde propensum ad tentandum Christum, et nisi fortasse speciali Dei providentia fuit impeditus, magna sollicitudine ac diligentia id peregisse. Præterea verba Evangelii favere videntur. Nam, licet verba Marci non ita urgeant, quia ille rem breviter et concise narrat, et simul dicit : *Tentabatur a Satana, et Angeli ministrabant illi*; unde sicut ex hoc colligi non potest sæpius Angelos ei ministrasse illis diebus, sed solum post jejunium et tentationes, ita non potest colligi sæpius fuisse tentatum ante quadragesimum diem; sensus ergo erit in illis quadraginta diebus, vel immediate post illos, hæc omnia accidisse; cæterum verba Lucæ magis videntur favere, quæ ita habent : *Agebatur a Spiritu in deserto, vel, in desertum diebus quadraginta, et tentabatur a diabolo*, ubi in græco deest illa particula *et*; unde ille numerus dierum conjungi videtur cum verbo *tentabatur*, seu cum participio *tentatus*, quod est in græco,

scilicet. *quadraginta diebus tentatus a diabolo.*

8. *Responsio.* — *Quot dies, et quando tentatus a dæmone Christus sit.* — Sed revera sensus Lucæ non est alius e sensu Marci. Nam in græco utrobique est participium, idemque contextus. Unde recte intelligi potest primum illud verbum dictum esse a Luca per recapitulationem, seu anticipationem; postea vero distincte, suoque ordine esse narrata quæ breviter anticipata fuerant, quod frequens est in Scriptura, juxta sextam regulam Tychonii, apud August., l. 3 de Doct. Christ., capite trigesimo sexto. Quocirca nullum video in Evangeliiis sufficiens fundamentum, ut asseramus illis diebus fuisse Christum a dæmone tentatum. Deinde probabilius videtur dæmonem non tentasse illis diebus Christum in forma visibili, et quasi humana persuasione, sicut postea fecit, quod recte docuit hic D. Thomas, et est clara sententia omnium Patrum, quos sectione præcedenti retuli, Ignatii, Hilarii, Hieronymi, Chrysost., Ambr., Cypriani, et aliorum, qui dicunt dæmonem non fuisse ausum aggredi Christum, donec eum conspexit esurientem, et humana patientem. Valde enim timebat ne fortasse esset plus quam homo, propter ea quæ de illo audierat et viderat. Et ideo, quamdiu in deserto illum vidit vitam agentem supra humanæ naturæ conditionem, et nihil sentientem, nec occasionem invenit, nec ausus est aperte cum illo congregari. Rursus secluso hoc tentationis genere, cum ipse non potuerit Christum tentare interna tentatione, sed tantum externa per suggestionem, vix apparet quibus aliis modis tentare eum illis diebus potuerit, nisi fortasse objecta aliqua sensibilia exterius proponendo, quibus vel terreretur, vel perturbaretur, vel excitando strepitum vehementem, aut proponendo monstrosas figuras et imagines. Qui sane modus possibilis quidem fuit, sed tam puerilis mihi videtur, ut vix credam dæmonem iis modis aggressum esse Christum, cujus insignem virtutem et perfectionem, vel invitatus agnovit, et dignitatem divinam suspicabatur ac reverebatur. Quocirca illæ Origenis exaggerationes nimis sunt, et sine aliquo fundamento scriptæ; verba autem Euthymii minus caute dicta. Quia dæmon non poterat torporem vel segnitiam in Christum immittere, quia hæc pertinent ad intrinsecum tentandi modum, et ad imperfectionem fomitis, cum hæc sine aliquo affectu sensibili minime fiant, quem non potuit dæmon in Christo excitare, sed externa solum objecta

proponere ac representare. Atque de tentationis tempore hactenus.

9. *In deserto cur Christus tentatus.* — Secundo, de loco tentationis docent Evangelistæ, Christum ductum esse in desertum, ibique tentatum esse; quare dubium non est quin Christi tentatio in deserto aliquo modo sit facta. Cujus rei variæ rationes morales traduntur a Patribus, locis citatis, quas hic, art. 2, attigit D. Thomas. Quibus addi possunt duæ, quas indicavit Cyprianus: alteram his verbis: *Locus secretus eligitur, quia solius Dei iudicio jejunia sunt agenda.* Quam late prosequitur, docens voluisse Christum hoc exemplo docere in hujusmodi externis operibus virtutum imprimis humanas esse laudes fugiendas. Quæ ratio licet a Cypriano in jejuniis explicetur, eandem majoremque vim habet in insigni victoria de dæmone reportata. Quod infra declarat, dicens recessisse in desertum, ut fugiendo mundum, expeditior esset ad dæmonem superandum. Unde alteram rationem his verbis adjungit: *Ut anima expedita liberius obviet impugnantibus, securior est congressus, ubi singula non vellicant dimicantem, nec inebriant animam lenocinia voluptatum.*

10. *Dubium.* — Difficultas vero communis hoc loco est, an tota illa tentatio peracta fuerit in deserto. Ratio dubitandi est, quia quamvis Matthæus et Lucas referant primam tentationem factam esse in eodem deserto, in quo Christus jejunavit, secundam tamen in pinnaculo templi, tertiam vero in monte excelso, narrant esse factam. Circa hoc quidam dicunt reipsa omnes tentationes fuisse in deserto factas, et Christum non vere, sed imaginarie tantum ductum esse in Jerusalem super pinnaculum templi. Ita refert hic D. Thomas, et videtur insinuare, licet subobscure, Cyprianus, dicto sermone, dum ait: *Localiter quidem in deserto prima fuit tentatio; sed cæteras eo modo circumduxit tentantis astutia, quomodo Ezechiel, cum super fluvium Chobar sederet, Jerosolymam raptus in spiritu, civitatem ædificat et metitur, et muros et templum instaunat, hoc modo super culmen templi Christus erat in spiritu.* Et potest hoc suaderi, quia in Evangelio dicitur, dæmonem ostendisse Christo super excelsum montem posito omnia regna terræ; quod nequit intelligi secundum veram ac realem præsentiam. Quia non poterant simul omnia regna mundi ita objici oculis, ac fieri localiter propinqua, ut vere et in seipsis cernerentur; ergo necesse

est id secundum imaginariam præsentiam intelligi; ergo eadem ratione cætera quoque possunt intelligi.

11. *Responsio.* — *Tentationes Christi non in deserto omnes sunt factæ.* — Nihilominus vera sententia est, Christum Dominum vere et corporaliter ductum esse Jerosolymam, et super pinnaculum templi collocatum. Ita sentit D. Thomas hic; et Cajet. contrariam sententiam, *figmentum* vocat, quia verba Evangeliorum sunt satis expressa. Matthæus enim sic ait: *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, seu, in Jerusalem (ut ait Lucas), et statuit eum supra pinnaculum templi.* Quæ verba sunt historica, et proprie possunt intelligi. Deinde subjungit Evangelista dixisse dæmonem: *Mitte te hinc deorsum,* quæ verba necessario supponunt Christum revera fuisse in loco illo eminenti positum, quia (nisi ita esset) non posset inde se præcipitem agere. Præterea, quia dæmon non poterat interior immutare Christi phantasiam (hoc enim non decebat), sed externa solum objecta proponere; non poterat ergo efficere ut Christus imaginaria apprehensione supra pinnaculum templi ferri videretur. Denique in hoc nullo est incommodum, nulla indecentia, ut videbimus. Quapropter Patres omnes ita hunc locum ad litteram intelligunt, ut verba sonant, ut ex omnibus supra citatis patet, et statim etiam nonnullos indicabimus. Nec conjectura ex tertia tentatione sumpta quicquam contrariæ sententiæ confert. Quia etiam in illa reipsa Christus fuit ductus super montem excelsum, eique demonstravit dæmon omnia regna mundi, non solum imaginaria cognitione, sed (ut recte dixit Euthymius) *digito ei demonstrans partes orbis in quibus mundi regna sita erant, dicens: In hac parte est regnum Romanorum, in illa Persarum, in illa Syriorum, et sic de aliis, et hoc gloriam habet in iis rebus, illud in aliis, etc.* Hoc ergo modo in momento, id est, in brevi tempore (ut Lucas ait), ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum. Quæ omnia sumpsit Euthym., ex Chrys., in Imperf., hom. 5. Theophyl. vero addit, *sensibiliter ei monstrasse in monte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens.* Sed hoc quomodo fieri potuerit, vix intelligi potest, nisi fortasse veluti describendo imagines quasdam urbium, quod non videtur necessarium.

12. *Christus in templum et montem excelsum a dæmone transportatus.* — Sed quæres rursus, quomodo Christus a dæmone in hæc

loca sit ductus. Cyprianus supra inconveniens ait esse credere diabolum eum tulisse, aut quod Christus ei ferendum se commiserit, cujus insidias agnoscebat. Unde concludit, proprio spiritu, id est, virtute animæ suæ Christum ad hæc loca deductum, dæmonis sequentem vestigia. In eadem sententiam propendit Anselm., Matth. 4; et Origenes, hom. 34 in Lucam; D. autem Gregorius, hom. 16 in Evang., sentit Christum Dominum ab ipso dæmone fuisse in templum, et in montem excelsum transportatum: *Nec mirum (inquit) est, si se ab illo permisit in montem duci, qui se pertulit etiam ab illius membris crucifigi.* In eadem sententia est Chrysostom., hom. 5 Imperfecti, et fere reliqui expositores, et D. Thomas, hic, a. 4, ad 7. Et hæc sententia videtur magis consentanea verbis Evangelicorum. Primum, illud verbum *assumpsit*, proprie hoc significat. Deinde etiam verbum illud, *statuit eum super pinnaculum templi*, supponit quod ab ipso veheretur. Et addi potest conjectura, quia hic modus erat facilis dæmoni. Nam si humano gressu totum illud iter esset agendum, non nisi longo tempore, et magna Christi defatigatione confici posset. Recte vero annotat D. Thomas, cum Chrys., quamvis Christus per aera vectus sit, non permisisse tamen ut ab aliis cerneretur, ne aut scandalum et admirationem eis ingeneraret, aut magnus videretur.

13. *Loca tentationum opportuna.* — *Post ultimam tentationem Christus in desertum reductus.* — Ex his ergo necessario concluditur, non omnes tentationes factas esse in deserto, sed primam tantum; secundam vero in templo Hierosolymitano, in pinnaculo, id est, in fastigio, seu in summitate ædificii; tertiam vero in alio monte excelso. Quod autem fuerit illud desertum, et quis hic mons, quantumque inter se et a Jerosolymis distaverint, affirmare non possum. Quia quamvis nonnulla in expositoribus legantur, mihi valde incerta sunt et ambigua; fuerunt autem hæc loca singulis tentationibus accommodata. Nam locus desertus, ubi cibus humanus inveniri non poterat, aptus erat ut homo famelicus cibum sibi miraculose fieri optaret; locus eminentis et altus, atque in medio regiæ civitatis situs, vanitati commodus; denique mons excelsus, opportunus apparebat, ut oculus multa conspiceret, quæ animus appetere, et ideo ad tentandum de avaritia merito electus est. Neque huic sententiæ Evan-

gelistæ repugnant, cum ex eis potius depropta sit. Nec enim affirmant omnem tentationem factam esse in deserto, sed solum Christum tentatum esse in deserto, quod verum est, quia ibi primo tentatus est, indeque sumptum omnis tentationis initium. Neque est incredibile, statim post ultimam tentationem Christum inventum esse in deserto, propter verba Marc. 1, dicentis: *Et erat in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et tentabatur a Satana, eratque cum bestiis, et Angeli ministrabant illi.* Ex quo loco videtur colligi hæc omnia peracta esse in deserto. Refert autem Matt. illud Angelorum ministerium fuisse post ultimam tentationem, et omnes expositores intelligunt cibum illi ac potum in eodem deserto, in quo jejunaverat, ministrasse; ergo credibile est reductum esse in desertum e monte in quo tentatus fuerat. Quod si hoc verum est, non est credendum vectum esse a dæmone, cum jam a tentando destitisset, et Matth. et Lucas narrent statim ab eo recessisse, sed vel eorumdem sanctorum Angelorum ministerio, qui jam in deserto mensam illi paraverant, vel sua certe propria virtute, ut erat ei facilitum?

SECTIO IV.

Quibus in rebus, quove ordine ac modo Christus tentatus fuerit.

1. *Qua de re in deserto tentatus sit Christus.* — Tria in titulo proponuntur, quæ ad complementum hujus disputationis necessaria videri possunt, et ideo breviter expedienda sunt. Primo igitur (quod ad res seu materias harum tentationum attinet) omnes affirmant unam fuisse gulæ, alteram superbiæ, seu gloriæ vanæ, avaritiæ alteram. In quo nulla fere est difficultas; solum est circa primam advertendum, illam vocari tentationem gulæ, quia in materia cibi versabatur, et quia inducebat Christum ad subveniendum fami modo indebito, in quo includitur nimius cibi appetitus, et inordinatus, non ex parte materiæ, seu quantitatis, quæ revera non excessisset medium temperantiæ in homine sic esuriente, cui nec manducatio, nec talis species cibi prohibita erat, sed in modo jam explicato. Qui etiam vanitatem quandam continebat, petendo miraculum quod neque ad Dei gloriam pertinebat, neque ad alium finem tunc erat necessarium, sed solum cujusdam ostentationis causa. Idem fere in tertia

tentatione adnotandum est. Nam, licet promissio regnorum ad avaritiam pertineat, in ea tamen continentur ambitio, superbia, et similia vitia. Etenim appetitus regnandi, dominandique libido hæc omnia complectitur, et ita in omnibus his tentationibus fuit præcipue intentata superbia et vanitas, quamvis sub diversis (ut ita dicam) coloribus, et ad diversas materias applicata. Illud præterea considerandum est, licet hæc ultima tentatio, ratione promissionis a dæmone factæ, ad avaritiam pertinere dicatur, tamen ratione materiæ, seu actus ad quem inducebat Christum, pertinuisse potius ad sacrilegium, et idololatriam. Tamen sicut Aristoteles dixit, qui furatur propter mæchiam potius est mæchus quam fur; ita dæmon inducens ad sui adorationem propter avaritiam, simpliciter dicitur de avaritia tentasse, et hoc ipsum in aliis tentationibus notandum est, quamvis in eis videatur paulatim processisse. Nam in prima videtur respexisse ad aliquod de se non malum, nempe esurientis corporis refectionem, per medium tamen malum et inordinatum. In secunda, respexit ad aliquid turpe quidem et malum, sed quod de se videri posset non admodum grave, ut est vana apud homines existimatio, per medium tamen magis atque evidentius inordinatum. In tertia vero manifestius prodidit malitiam suam, et ad summum malum contra Deum induxit, propter infirmum quoddam motivum, quod radix et occasio vitiorum omnium esse solet.

2. Recte etiam advertit Cajetanus hoc loco, ita voluisse dæmonem inducere Christum ad hæc vitia, ut in singulis divinitatem ejus explorare studeret, ideoque in prima ab illo requisivit opus divinitati proprium, nempe ut rem unam in aliam solo imperii sui nutu, verboque converteret; quod non nisi a Deo, vel saltem virtute divina fieri potest. Unde si Christus in testimonium et probationem quod esset Filius Dei, prout a dæmone exigebatur, opus illud patrasset, evidenter agnovisset dæmon quod optabat. Christus autem Dominus (ut notavit Irenæus, l. 5 contra hæres., c. 21) ita illum elusit, ut ad illud: *Si Filius Dei es, tacerit, et hominis confessione eum excæcaverit, dicens: Non in solo pane vivit homo.* Et hæc fere omnia in secunda tentatione observari possunt, in qua etiam opus supernaturale in testimonium divinitatis dæmon postulavit. Cui tamen ita Christus respondit, ut de sua divinitate silens, et humanitatem recognoscens, ac, secundum illam, subjectionem ad

Deum, diceret: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* At vero in tertia tentatione, dæmon nullum supernaturale opus exegit, quod de illo obtinendo jam desperasset; sed flagitavit potius opus omnino divinitati contrarium et injuriosum, ut, si verus Deus esset, tanta blasphemiam et illata sibi provocatus injuria, se dæmoni potius adorandum imperaret, atque hoc modo suam divinitatem proderet; Christus autem summa sapientia et eximia auctoritate (qualis hominem justum deceret), et dæmonistermitatem, audaciamque perfringit dicens: *Vade, Satana,* et suam divinitatem abscondit adjungens: *Dominum Deum tuum adorabis.*

3. Ex quibus etiam relinquitur, quomodo Christus exemplo suo docuerit qua ratione sint a nobis dæmonis tentationes superandæ. Primo, verbo Dei et Scripturis sanctis utendo. Secundo, divina mandata in memoriam revocando. Tertio, divinis promissionibus confidendo. Quarto, tentatoris insidias percellendo, et nulla in re earum, quas intendit, ei cooperando; sed magna fiducia in Deum, et auctoritate etiam, si opus fuerit, illum repellendo.

4. *Ordo tentationum Christi.* — Secundo (quod ad ordinem pertinet), nonnulla est diversitas inter Evangelistas, quoad secundam et tertiam tentationem. Quia Lucas secundo loco tentationem de avaritia seu idololatria in excelso monte factam commemorat. Matthæus vero hanc ponit tertio loco, in secundo vero tentationem factam in templo, quam Luc. tertio loco recenset. Quapropter August., lib. 2 de Consens. Evang., c. 16, dubium relinquit, quid horum factum sit prius; quem D. Thomas hic imitatur, a. 4, ad 5. Cajetanus autem ibidem miratur cur Augustinus hoc in dubium vocaverit, et certum existimat eum ordinem servatum fuisse, quem præscribit Matthæus. Quia in Luca nulla est vox quæ ordinem indicet, sed simplex narratio unius rei post aliam, ex qua serie narrationis non satis colligitur ordo rerum; at vero apud Matthæum multa sunt quæ ordinem indicant. Nam finita prima tentatione, dicitur: *Tunc assumpsit,* etc., quæ particula consecutionem unius post aliud indicat; et similiter post secundam subjungitur: *Iterum assumpsit eum,* etc. Quibus verbis idem ordo indicatur, et tandem absoluta ultima tentatione concluditur: *Tunc reliquit eum diabolus.* Et hanc sententiam sequuntur communiter expositores omnes, et veteres Patres, Hieron., Hilar.,

ARTICULUS I.

Utrum conveniens fuerit Christum Judæis, et non Gentilibus prædicare.

1. *Ad primum sic proceditur. Videtur quod Christus non solum Judæis, sed etiam Gentilibus debuerit prædicare. Dicitur enim Isaia 49: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Israel, et sæces Jacob convertere; dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Sed lumen et salutem Christus præbuit per suam doctrinam; ergo videtur parum fuisse, si solum Judæis et non Gentilibus prædicavit.*

2. *Præterea, sicut dicitur Matthæi 7: Erat docens eos, sicut potestatem habens. Sed major potestas doctrinæ ostenditur in instructione illorum qui penitus nihil audierunt, quales erant Gentiles; unde Apostolus dicit, ad Romanos 15: Sic prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem. Ergo multo magis Christus prædicare debuit Gentibus quam Judæis.*

3. *Præterea, utilior est instructio multorum quam unius. Sed Christus aliquos Gentilium instruxit, sicut mulierem Samaritanam, Joannis quarto; et Chananæam, Matth. 15. Ergo videtur quod multo fortius Christus debuerit multitudini Gentium prædicare.*

Sed contra est quod Dominus dicit, Matth. 15: Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. Sed Rom. 10 dicitur: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Ergo Christus non debuit prædicare nisi Judæis.

Respondeo dicendum, quod conveniens fuit prædicationem Christi, tam per ipsum, quam per Apostolos a principio, solis Judæis exhiberi. Primo quidem, ut ostenderet per suum adventum impleri promissiones antiquitus factas Judæis, non autem Gentilibus. Unde Apostolus dicit, Roman. 15: Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis (id est Apostolum et prædicatorem Judæorum) propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum. Secundo, ut ejus adventus ostenderetur esse a Deo. Quæ enim a Deo sunt, ordinata sunt, ut dicitur Roman. 13. Hoc autem debitus ordo exigebat ut Judæis, qui Deo erant propinquiore per fidem, et cultum unius Dei, prius doctrina Christi proponeretur, et per eos transmitteretur ad Gentes. Sicut etiam in cælesti hierarchia, per superiores Angelos ad infe-

Chrysost., et alii supra citati, quibus addi potest Pacianus, in parænesi de Pœnit., in ult. parte, quæ est de baptismo; et expressius Cassian., collat. 5, c. 6. Qui ordo tentationum est etiam ipsis rebus magis accommodatus, ut ex dictis, et ex iis quæ D. Thomas tradit plane colligitur.

5. *Sub specie visibili Christo diabolus tentator apparet.* — Tertio, de modo harum tentationum omnes dicunt apparuisse dæmonem in specie visibili, ut ipsa verba Scripturæ insinuant: *Accedens tentator;* nam illud verbum motum corporalem indicat. Deinde ipsa mutua collocutio etiam indicat corporalia organa. In qua autem specie apparuerit dæmon, non satis constat; omnes tamen existimant in humana specie apparuisse, quia hæc ad loquendum et audiendum est aptior. Et Carthus. addit apparuisse sub specie viri sancti. Denique credendum est apparuisse sub illa forma, quæ aptior ei ad persuadendum visa est; modus autem solum fuit per exteriorem sermonem, quia dæmon non poterat Christi affectum vel interiores sensus aliter excitare, ut in superioribus diximus, et notavit Damasc., lib. 3 de Fide, c. 20. Ubi id confirmat, quia dæmon non potuit alio modo Adamum tentare; ergo multo minus Christum. Unde bene conjectat Cajet. hic, quanquam paucissimis verbis rei summa ab Evangelistis referatur, tamen verisimile esse dæmonem longa oratione fuisse usum, ut Christum fleteret, quanquam verisimilius sit a Christo, solo uno aut altero verbo, dæmonem fuisse superatum ac repulsum.

QUÆSTIO XLII,

DE DOCTRINA CHRISTI, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de doctrina Christi. Et circa hoc queruntur quatuor:

Primo, utrum Christus debuerit prædicare solum Judæis, an etiam Gentilibus.

Secundo, utrum in sua prædicatione debuerit turbationem Judæorum vitare.

Tertio, utrum debuerit prædicare publice, vel occulte.

Quarto, utrum debuerit docere solum verbo, vel etiam scripto. De tempore autem quo docere incepit, supra dictum est, cum de baptismo ejus ageretur.